

บทที่ ๑

บทนำ

ความหมายและความสำคัญของวิชา

การศึกษา เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ประเทศชาติจะเจริญได้ก็ขึ้นอยู่กับคุณภาพของประชากร ดังนั้นในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๓๕ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.), ๒๕๓๕) จึงได้กำหนดความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาไว้ว่า มุ่งเน้นพัฒนาบุคคลใน ๔ ด้าน คือ ด้านปัญญา จิตใจ ร่างกายและสังคม ให้มีความสมดุลและกลมกลืนกัน การจัดการศึกษาของไทยได้เห็นความสำคัญของวิชาศิลปะ จึงได้กำหนดให้สอนวิชาศิลปะในโรงเรียนมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๘ (กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.), ๒๕๐๗) และได้มีการพัฒนาเนื้อหาวิชาและหลักสูตรเรื่อยมา จนกระทั่งในปัจจุบันได้จัดวิชาศิลปะศึกษาเป็นวิชาที่อยู่ในกลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ และจัดเป็นวิชาที่มีความสำคัญในการพัฒนาความคิดและการแสดงออกของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี จึงได้รับการบรรจุไว้ในหลักสูตรทั้งระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ได้พระราชทานความเห็นเกี่ยวกับความสำคัญและคุณค่าของศิลปะศึกษาไว้ว่า (ศธ., ๒๕๒๗)

"วิชาศิลปะมีประโยชน์ทำให้ผู้เรียนได้ถ่ายทอดจินตนาการของตนเองออกมาเป็นรูปที่ผู้อื่นเข้าใจได้ง่าย เป็นการฝึกทักษะให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ ตลอดจนเป็นการวางรากฐานนิสัยของผู้เรียนให้เป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์"

นักการศึกษาและนักศิลปะศึกษาของไทย ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของศิลปะศึกษาไว้หลายทัศนะ เช่น ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ (๒๕๑๓) ได้กล่าวไว้ว่า วิธีคิดและองค์ประกอบงานการปฏิบัติงานของนักวิทยาศาสตร์กับศิลปิน มีส่วนคล้ายคลึงกัน และศิลปะศึกษามีส่วนช่วยในการพัฒนาประเทศ ๕ ประการ คือ

๑. ศิลปศึกษาช่วยรักษาวัฒนธรรมของประเทศ ทำให้เกิดลักษณะประจำชาติ ซึ่งคนในชาติควรจะภูมิใจ

๒. เมื่อศิลปศึกษาช่วยรักษาวัฒนธรรมของชาติไว้ วัฒนธรรมที่เรารักษาไว้นี้จะช่วยทำให้เกิดความมั่นคงของชาติขึ้นได้ เพราะคนในชาติจะรวมกันเป็นกลุ่มและอยู่ร่วมกันโดยอาศัยวัฒนธรรมเดียวกัน

๓. ศิลปศึกษาช่วยฝึกให้เยาวชนของชาติมีความคิดริเริ่ม อันจะเป็นทางนำไปสู่การพัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคม

๔. ศิลปศึกษาจะช่วยทำให้คนจำนวนหนึ่งมีอาชีพ โดยอาศัยศิลปะที่ตนเองเอาเรียนมา

๕. ศิลปศึกษามีส่วนช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจโดยตรงหลายเรื่อง เช่น การออกแบบและการโฆษณา เป็นต้น

สมาน แสงมะลิ (๒๕๑๘) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับศิลปศึกษาในแง่ของประโยชน์ไว้ว่า ศิลปศึกษามีประโยชน์ดังต่อไปนี้

๑. ช่วยกล่อมเกล่าจิตใจ
๒. ช่วยผ่อนคลายอารมณ์
๓. เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
๔. ศิลปะเป็นวิชาที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์
๕. ศิลปะเป็นวิชาที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ

อารี สุทธิพันธ์ (ม.ป.ป.) กล่าวว่า ศิลปศึกษาช่วยพัฒนาบุคลิกภาพอย่างน้อย ๓ ประการ คือ

๑. สามารถรับอารมณ์ ความคิด ความรู้สึก ให้เป็นไปตามลักษณะที่พึงประสงค์ได้
๒. สามารถมองเห็น สัมผัส รับรู้ และพิจารณา เพื่อปรับปรุงนิสัยของตนเองได้
๓. สามารถแสดงออกซึ่งพฤติกรรมในการสร้างสรรค์ได้

สุลักษณ์ ศรีบุรี (๒๕๓๕) ได้กล่าวไว้ว่า ศิลปศึกษาช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านการรับรู้ (Perceptual growth) การสร้างสรรค์ (Creative growth) และความงาม (Aesthetic growth) ควบคู่ไปกับพัฒนาการด้านอื่นๆ ศิลปศึกษาจึงเป็นส่วนหนึ่งของ

หลักสูตรการเรียนการสอน ที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่สมบูรณ์แบบเหียบพร้อมทั้งความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงาน มีเจตคติและค่านิยมที่ดีในอันที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ตามเอกัตภาพ ศิลปศึกษาจึงได้จัดขึ้นในโรงเรียน มีเป้าหมายเพื่อปลูกฝังผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. เชิงศิลป์ (Artistic goal)
๒. การรับรู้ (Perceptual goal)
๓. สติปัญญา (Intellectual goal)
๔. ทักษะการใช้เครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ (Manipulative goal)
๕. การแสดงออก (Expressive goal)
๖. การสร้างสรรค์ (Creative goal)
๗. ความชื่นชม (Art appreciation goal)

จากทัศนะของนักการศึกษาและนักศิลปศึกษาของไทย ได้กล่าวไว้ในข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ศิลปศึกษามีความสำคัญอย่างน้อย ๕ ประการคือ

๑. ศิลปศึกษาช่วยให้ผู้เรียนได้มีการแสดงออก
๒. ศิลปศึกษาช่วยให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์
๓. ศิลปศึกษาช่วยปรับปรุงรสนิยมในด้านศิลปะให้แก่ผู้เรียน
๔. ศิลปศึกษาช่วยให้ผู้เรียนมีความชื่นชมในมรดกทางวัฒนธรรมของชนชาติ และช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ
๕. ศิลปศึกษาช่วยพัฒนาการรับรู้และสติปัญญา

ในทัศนะของนักการศึกษาและนักศิลปศึกษาในต่างประเทศ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของศิลปศึกษา ดังต่อไปนี้

โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld, ๑๙๗๕) ได้กล่าวไว้ว่า ศิลปศึกษามีส่วนสำคัญที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียนดังนี้

๑. พัฒนาการด้านร่างกาย
๒. พัฒนาการด้านอารมณ์
๓. พัฒนาการด้านสังคม
๔. พัฒนาการด้านสติปัญญา

๕. พัฒนาการด้านการรับรู้
๖. พัฒนาการด้านการสร้างสรรค์
๗. พัฒนาการด้านความงาม

ไอส์เนอร์ (Eisner, ๑๙๘๓) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับศิลปะศึกษาไว้ว่า ศิลปะ เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความรู้เช่นเดียวกับวิชาอื่น ๆ และเป็นกิจกรรมทางความรู้ที่ทั่วห่มมนุษย์ เกิดปัญญาโดยใช้ภาพเป็นรูปแบบในการสื่อความหมายซึ่งกันและกัน ซึ่งไอส์เนอร์ ได้ให้เหตุผลไว้ว่า

๑. ความรู้ต่าง ๆ เกิดจากประสบการณ์การเรียนรู้ทางสมองของมนุษย์ ศิลปะก็เป็น ประสบการณ์การเรียนรู้ทางสมองอย่างหนึ่งเช่นกัน
๒. ปัจจุบันการสื่อความหมายมีกว้างขวางและก้าวหน้ามาก และศิลปะก็เป็นแนวทาง หนึ่งที่ใช้สื่อความหมายซึ่งกันและกัน
๓. นโยบายการให้การศึกษาแก่ผู้เรียนคือ การเปลี่ยนแปลงผู้เรียน ศิลปะก็สามารถ เปลี่ยนแปลงผู้เรียนได้เช่นกัน
๔. การเรียนรู้ศิลปะสามารถจัดเป็นกระบวนการทางการศึกษาได้ เช่นเดียวกับการ เรียนรู้หนังสือ

ไทเลอร์ (Tyler, ๒๕๒๕) ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของวิชาศิลปะศึกษาว่า เป็นวิชาหนึ่ง หนึ่งที่มีบทบาทอย่างมากในด้านความรู้สามัญอย่างน้อย ๕ ประการ ดังนี้

๑. วิชาศิลปะช่วยขยายขอบเขตการรับรู้ของผู้เรียน ศิลปะช่วยให้คนเราสามารถมอง สิ่งต่าง ๆ ได้ชัดเจนขึ้น เพราะเป็นการมองด้วยสายตาของศิลปิน และการที่จะมีการรับรู้เช่นนั้น ไม่อาจจะได้มาโดยวิธีอื่น ๆ
๒. ศิลปะสามารถทำให้ความคิดและความรู้สึกกระจ่างออกมาได้โดยอาศัยสื่ออย่างอื่น เพิ่มเติมจากคำพูด จะพบว่านักเรียนจำนวนไม่น้อยที่สามารถแสดงออกทางด้านศิลปะได้อย่างมี ประสิทธิภาพมากกว่าเขียนหรือพูด ในเรื่องนี้ถือว่าเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งของศิลปะที่มีต่อการ ศึกษา
๓. ศิลปะทำให้คนมีความสมบูรณ์ขึ้น เนื่องจากงานศิลปะมีผลต่อการผ่อนคลายความ เครียดต่าง ๆ ทางอารมณ์ โดยอาศัยการแสดงออกทางสัญลักษณ์ต่าง ๆ ได้แก่ การผลิตงานศิลปะ ในห้องปฏิบัติการและในร้าน การแสดงออกทางการเต้นรำและทางดนตรี ซึ่งการแสดงออกสิ่ง ต่าง ๆ เหล่านี้ถือว่าเป็นการให้แต่ละบุคคลได้แสดงออกเป็นการผ่อนคลายความเครียด และที่

สำคัญก็คือ เป็นการช่วยทำให้เยาวชนบางคนมีความเป็นคนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๔. ศิลปะช่วยพัฒนาความสนใจและค่านิยมต่าง ๆ ของเยาวชนได้ โดยทั่วไปยอมรับกันว่าค่านิยมในเรื่องความดี ความงามนั้น มีส่วนสำคัญอยู่ ๒ ประการคือ ทั้งในแง่ความสนใจในคุณภาพและการแสดงออก ซึ่งค่านิยมต่าง ๆ ที่มีคุณประโยชน์ต่อชีวิต และเป็นค่านิยมประเภทเดียวกับค่านิยมสูงสุดที่ชีวิตพึงมี ดังนั้น การแสดงออกทางศิลปะในรูปต่าง ๆ ถือว่า เป็นพื้นฐานที่จะเอื้ออำนวยให้เยาวชนเกิดความสนใจในสิ่งเหล่านี้ และช่วยพัฒนาความเข้าใจในศิลปะ และความปรารถนาที่จะให้เกิดค่านิยมต่อศิลปะนั้น

๕. วิชาศิลปะเป็นวิชาที่ช่วยพัฒนาความสามารถทางเทคนิคได้ นั่นคือ กระบวนการที่จะเกิดทักษะในการระบายสี การวาดภาพ หรือการเล่นดนตรี และศิลปะประเภทอื่น ๆ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีความหมายและมีความสำคัญต่อนักเรียนศิลปะทั้งสิ้น

จากทัศนะของนักการศึกษาและนักศิลปศึกษาของต่างประเทศ สรุปได้ว่า ศิลปศึกษา มีความสำคัญต่อการจัดการศึกษา ๕ ประการ คือ

๑. ศิลปศึกษามีบทบาทเทียบเท่าความรู้สามัญ เพราะพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้กว้างขวางขึ้น ด้วยวิธีการที่วิชาอื่น ๆ ไม่สามารถจะพัฒนาได้
๒. ศิลปศึกษามีบทบาทช่วยย้่าการพัฒนาตัวบุคคลมีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์
๓. ศิลปศึกษามีบทบาทในฐานะ เป็นวิชาที่สามารถปลูกฝัง และ เปลี่ยนแปลงผู้เรียนให้มีพื้นฐานที่ดีในด้านต่าง ๆ
๔. ศิลปศึกษาช่วยขยายขอบเขตในการรับรู้ และการสื่อความหมาย
๕. ศิลปศึกษาจัดเป็นวิชาสาขาหนึ่งที่มีกระบวนการเรียนรู้และรูปแบบเฉพาะอย่าง

จากทัศนะของนักการศึกษาและนักศิลปศึกษาทั้งไทยและต่างประเทศที่ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของศิลปศึกษา ได้ชี้ให้เห็นว่า ศิลปศึกษามีประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในประเด็นการพัฒนาการรับรู้และการสื่อความหมายของแต่ละบุคคล ซึ่งมีความสำคัญยิ่งในยุคปัจจุบันที่เป็นยุคแห่งการเรียนรู้ และประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การศึกษาศิลปะจัดเป็นกระบวนการเรียนรู้ประการหนึ่ง ที่จะต้องมีการจัดการศึกษาที่เป็นกระบวนการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ทางศิลปะโดยเฉพาะ เพราะวิธีการเรียนรู้ทางศิลปะนี้แตกต่างจากกระบวนการเรียนรู้ของวิชาอื่น ๆ ซึ่งถ้าหากจัดการศึกษาทางด้านศิลปะได้เหมาะสมก็จะก่อให้เกิดผลดีต่อ

การพัฒนาตัวบุคคลและการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาเพื่อให้อตอบสนองต่อความสำคัญของศิลปศึกษาตามที่กล่าวมาข้างต้น การจัดการศึกษาจะต้องจัดหลักสูตรศิลปศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพสังคมของประเทศ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาตัวบุคคลตามเป้าหมายของการพัฒนาประเทศ

การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนของไทย แบ่งระดับการศึกษาออกเป็น ๔ ระดับ คือ ระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา (สกศ., ๒๕๓๕) โดยแบ่งแยกจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาไว้แตกต่างกัน การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๓๕ (สกศ., ๒๕๓๕) ได้แบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ มัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย มัธยมศึกษาตอนต้นมุ่งให้ผู้เรียนได้ค้นพบความต้องการ ความสนใจ ความถนัดของตนเอง และในมัธยมศึกษาตอนปลาย มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามความถนัดของตนเอง

การจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ถือได้ว่ามีความสำคัญมากระดับหนึ่ง เพราะประชากรที่เข้ารับการศึกษาระดับนี้มีประมาณร้อยละ ๑๓ ของประชากรในประเทศ (คณะกรรมการพัฒนาการศึกษาอบรมและดูแลเด็กวัยรุ่น, ๒๕๓๕) และเป็นช่วงอายุที่เป็นวัยของการเปลี่ยนแปลง ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ ปัญญา อารมณ์ และสังคม

ดังนั้นเด็กวัยรุ่นจึงเป็นบุคคลสำคัญที่รัฐควรจะดูแลเอาใจใส่ การจัดการศึกษาที่รัฐพึงจัดให้แก่เด็กวัยรุ่นจะต้องมีความครอบคลุมในหลาย ๆ ด้าน เพื่อที่จะสร้างเด็กวัยรุ่นให้เป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ การจัดการศึกษาที่รัฐจัดให้แก่เด็กวัยรุ่นตามที่ปรากฏในแต่ละแผนการศึกษาแห่งชาติคือ การมัธยมศึกษา

การจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายได้นั้น จะต้องอาศัยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างมีระบบ เพื่อให้มีผลต่อพฤติกรรมของนักเรียน โดยทั่วไปนิยมเรียกการจัดกิจกรรมลักษณะนี้ว่าหลักสูตร (กมล สูดประเสริฐ, ๒๕๑๑) และกระทรวงศึกษาธิการ(๒๕๐๓) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่าเป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับหัวข้อรายการสอนระดับต่างๆ ซึ่งประกอบด้วยจุดมุ่งหมายและรายการสอนของแต่ละระดับชั้น ซึ่งฮิลดา ทาบา (๑๙๖๒) ได้กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตรควรมี ๔ ประการคือ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ กระบวนการเรียนการสอน และการประเมินผล สำหรับระยะเวลาในการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเพื่อการจัดการศึกษาของแต่ละประเทศนั้น มีความแตกต่างกันเพราะองค์ประกอบภายในแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน ดังนั้น

เรื่องของระยะเวลา จึงไม่ข้ประเด็นสำหรับารเปลี่ยนแปลงหลักสูตร (เฉลิมชัย รัตนประยูร, ๒๕๓๐) สำหรับประเทศไทยหลักสูตรที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด คือหลักสูตรมัธยมศึกษา ซึ่งการปรับปรุงครั้งหนึ่ง ๆ จะมีอายุการใช้อยู่ราว ๑๐ ปี เพราะในช่วงระยะ ๑๐ ปี บ้านเมืองมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก ทำให้หลักสูตรที่ปรับปรุงเมื่อ ๑๐ ปีที่แล้วนั้นไม่เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน ดังนั้นจึงต้องมีการแก้ไขปรับปรุงกันใหม่(ศร., ๒๕๑๓)ซึ่งเจือจันทร์ จงสถิตอยู่ (๒๕๓๒)ได้ให้เหตุผลในการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรการศึกษาของไทยว่า มีประเด็นสอดคล้องกับประเทศเพื่อนบ้านในแถบเอเชียด้วยกัน เพราะด้วยเหตุที่ว่าประเทศในเอเชียมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งมีผลกระทบจากความก้าวหน้าทางวิทยาการสมัยใหม่ตามกระแสการพัฒนาของโลก จึงทำให้ทุกประเทศต่างตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การศึกษาจึงถูกเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลง เพื่อมุ่งพัฒนาให้ทันกับความก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ

ความสำคัญของศิลปะที่มีต่อการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ให้มีคุณภาพ รวมทั้งความสำคัญของเด็กวัยรุ่นที่เป็นทรัพยากรบุคคลของชาติที่มีผลต่อการพัฒนาประเทศและการสืบทอดศิลปวัฒนธรรม จึงถือเป็นเหตุผลสำคัญยิ่งที่จะต้องพัฒนาหลักสูตรมัธยมศึกษาให้สอดคล้องกันทั้ง ๒ ประเด็น จึงส่งผลให้การปรับปรุงหลักสูตรต้องปรับให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมในแต่ละยุค

ดังนั้นในการจัดการศึกษาวิชาศิลปะศึกษา จึงมีความสำคัญไม่น้อยกว่าวิชาอื่น ๆ ในหลักสูตร ซึ่งจะเห็นได้จากการพัฒนาหลักสูตรแต่ละครั้ง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๘ จนกระทั่งปัจจุบัน ทุกครั้งที่มีการปรับปรุงหลักสูตร วิชาศิลปะศึกษาก็ถูกปรับปรุงด้วยทุกครั้ง และเมื่อวิชาศิลปะที่จัดสอนในโรงเรียนมีสาขาวิชาที่สอนเพิ่มขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ (ศร., ๒๕๐๓)วิชาศิลปะจึงถูกรวบรวมเข้าไว้เป็นหมวดหมู่โดยใช้ชื่อว่า"หมวดศิลปศึกษา" ซึ่งมีวิชาวาดเขียน ปั้น-แกะสลัก แกะแบบพิมพ์ ตกแต่งบ้าน ขับร้อง ดนตรีและฟ้อนรำ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ (ศร., ๒๕๒๐) ได้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้หลักสูตรทุกระดับ วิชาศิลปะศึกษาได้ถูกจัดให้เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา สำหรับในระดับมัธยมศึกษาหลักสูตรศิลปศึกษาได้กำหนดให้มีวิชาต่าง ๆ หลายวิชา เช่น ทัศนศิลป์ศึกษา องค์ประกอบศิลปะ วาดภาพ เขียนภาพงานสร้างประดิษฐ์ ฯลฯ และนอกจากนั้นยังมีปรากฏในกลุ่มวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ (ศร., ๒๕๓๓) ได้มีการปรับปรุงในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาอีกครั้ง โดยมุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนแบบกระบวนการ ซึ่งเป็นการสอนให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น วิชาศิลปะศึกษาก็ถูกปรับปรุงให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรด้วย

การปรับปรุงหลักสูตรในแต่ละครั้ง หลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นได้ถูกเปลี่ยนแปลงแก้ไขด้วยทุกครั้ง ซึ่งในบางครั้งก็ถูกตัดออกไปจากหลักสูตรและบางครั้งก็ถูกนำมาบรรจุไว้ในหลักสูตร โดยกำหนดให้เป็นเพียงวิชาเลือก (ศธ., ๒๕๐๗) วิชาศิลปศึกษาได้ถูกนำมาบรรจุไว้ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นในฐานะเป็นวิชาบังคับให้เรียนทุกชั้นปี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ (ศธ., ๒๕๐๓) โดยจัดไว้เป็นหมวดหนึ่งที่มีหลายวิชารวมกัน จากนั้นมาวิชาศิลปศึกษาจึงถูกบรรจุไว้ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นเสมอมา

เนื้อหาสาระของวิชาศิลปศึกษาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งถึง พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมากจากที่เป็นเพียงวิชาหนึ่งที่มีข้อกำหนดอย่างกว้าง ๆ ในหนึ่งชั้นเรียน (ศธ., ๒๕๐๗) มาเป็นหมวดวิชาที่มีทั้งวิชาบังคับและวิชาเลือกในหนึ่งชั้นเรียน (ศธ., ๒๕๒๐) จึงเป็นเหตุผลที่ชี้ให้เห็นว่าหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงไปมากตามสภาพของสังคมในแต่ละยุคสมัย และเนื้อหาสาระของหลักสูตรก็แตกต่างกันไปตามกาลเวลา สภาพการเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๕ - ๒๕๓๕ ได้ชี้ให้เห็นว่า หลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นได้มีการพัฒนาก้าวหน้าไปจากเดิมมาก ดังนั้นเพื่อให้เห็นพัฒนาการของหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่บรรจุไว้ในหลักสูตรการจัดการศึกษาของไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๕ ถึง ๒๕๓๕ ได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของหลักสูตรทั้ง ๔ ด้านอย่างไรบ้าง และเพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในครั้งต่อ ๆ ไป ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาพัฒนาการของหลักสูตรดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเอกวิทย์ ณ ถลาง (ศธ., ๒๕๒๕) และชนิดา รัถย์พลเมือง (๒๕๓๕) ที่ได้กล่าวว่า ภารกิจที่ควรกระทำในการพัฒนาหลักสูตรให้มีคุณภาพตามแนวทางที่พึงประสงค์ คือ การศึกษาอดีตเพื่อให้เห็นวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องและทำความเข้าใจถึงความสำเร็จและความล้มเหลวในอดีต เพื่อจะเป็นประโยชน์สำหรับการจัดการศึกษาในปัจจุบันและอนาคต

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาพัฒนาการหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๕ มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร ๑๐ ฉบับ ซึ่งแต่ละฉบับมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงมาโดยตลอดจนกระทั่งปัจจุบัน ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของหลักสูตรศิลปศึกษาของไทยในองค์ประกอบทั้ง ๔ ด้าน คือ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชา กระบวนการเรียนการสอน และการประเมินผล เพื่อเป็นประโยชน์ต่อนักการศึกษา ครูและผู้บริหารหลักสูตรศิลปศึกษา รวมทั้งใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานของการศึกษาพัฒนาหลักสูตรศิลปศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาพัฒนาการหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๘ ถึง ๒๕๓๕ ในด้านต่อไปนี้

- ก. จุดมุ่งหมาย
- ข. เนื้อหาสาระ
- ค. กระบวนการเรียนการสอน
- ง. การประเมินผล

ขอบเขตของการวิจัย

๑. การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่ปรากฏในเอกสารระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของกระทรวงธรรมการ หรือศึกษาธิการ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๘ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๕ ตามโครงการศึกษา แผนการศึกษาชาติ และแผนการศึกษาแห่งชาติแต่ละฉบับ

๒. ศึกษาพัฒนาการหลักสูตรศิลปศึกษาในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ กระบวนการเรียนการสอน และการประเมินผล

๒.๑ จุดมุ่งหมาย หมายถึง ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ทั่วไป หรือวัตถุประสงค์ เฉพาะวิชาในระดับต่าง ๆ ของวิชาที่เกี่ยวข้องกับศิลปศึกษา ด้านทัศนศิลป์ที่ปรากฏในเอกสาร หลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นแต่ละฉบับในโครงการศึกษา แผนการศึกษาชาติ และ แผนการศึกษาแห่งชาติ

๒.๒ เนื้อหาสาระ หมายถึง เนื้อหาสาระหรือความรู้เกี่ยวกับศิลปศึกษา ด้านทัศนศิลป์และจำนวนเวลาเรียนที่ปรากฏในเอกสารหลักสูตร

๒.๓ กระบวนการเรียนการสอน หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่ใช้นั้นแต่ละ หลักสูตร ได้แก่ การจัดกิจกรรมตามที่หลักสูตรกำหนด วิธีการสอน การใช้สื่อ ที่ปรากฏในเอกสาร หลักสูตร

๒.๔ การประเมินผล หมายถึง ข้อบังคับ คำสั่ง ระเบียบ ประกาศ เกี่ยวกับข้อ ตกลงทางด้านการวัดผล หรือการประเมินผลการเรียนการสอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับศิลปศึกษา ด้าน ทัศนศิลป์ ตามที่ปรากฏในเอกสารหลักสูตร รวมทั้งผลการนำหลักสูตรแต่ละฉบับไปใช้

ข้อตกลงเบื้องต้น

๑. การวิจัยนี้ถือว่าเอกสารหลักฐานที่ได้ค้นคว้าจากหอสมุดจดหมายเหตุแห่งชาติ และเอกสาร หรือหนังสืออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นหลักฐานที่เชื่อถือได้
๒. ข้อมูลที่ปรากฏอยู่ในเอกสารที่ผ่านเกณฑ์การพิจารณาเอกสารแล้ว ถือว่าเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้

คำจำกัดความ

หลักสูตรศิลปศึกษา หมายถึง แนวทาง ขอบเขตเนื้อหาการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียน วิชาที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ

พัฒนาการหลักสูตร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในเชิงพัฒนาของหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในด้านจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ กระบวนการเรียนการสอน และการประเมินผล ตั้งแต่ พุทธศักราช ๒๔๗๘ ถึง ๒๕๓๕

มัธยมศึกษาตอนต้น หมายถึง ระดับการศึกษาต่อจากระดับประถมศึกษา ตามโครงการศึกษา แผนการศึกษาชาติ และแผนการศึกษาแห่งชาติแต่ละฉบับ

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษา พ.ศ. ๒๔๗๘ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Research)

การศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์เป็นการศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร สิ่งตีพิมพ์ของสถาบันต่าง ๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๘ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นลักษณะวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งได้แบ่งการพิจารณาศึกษา ค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร ดังต่อไปนี้

- ก. เอกสารชั้นต้นหรือปฐมภูมิ (Primary Sources) เช่น เอกสารหลักสูตร

คู่มือการใช้หลักสูตร คู่มือการเรียนการสอนรายวิชา คู่มือและระเบียบการเรียน หนังสือราชการ ระเบียบคำสั่ง ประกาศ เอกสารจากการประชุม สัมมนา พระราชบัญญัติ เอกสารการปฏิบัติงาน ราชการ

ข. เอกสารชั้นรองหรือทุติยภูมิ (Secondary Sources) เช่น เอกสาร หนังสือ วารสาร ตำราวิชาการ รายงานการวิจัย และวิทยานิพนธ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. เป็นแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของประเทศไทยในอนาคต
๒. เป็นเอกสารเพื่อใช้ในการศึกษาค้นคว้า สำหรับผู้สนใจหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และนิสิตนักศึกษาทั่วไป
๓. สะท้อนให้เห็นภาพรวมของการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของไทยในระยะ ๕๗ ปี (พ.ศ. ๒๔๖๘ ถึง พ.ศ. ๒๕๒๕)